

Motion

1980/81: 1202

av Olof Palme m. fl.
om åtgärder för nedrustning

Partimotionerna 1977/78: 423, 1978/79: 588 och 1979/80: 1130 behandlade nedrustningsfrågorna. Utrikesutskottet var i sina betänkanden 1977/78: 12, 1979/80: 4 och 1979/80: 22 positivt till en aktiv svensk politik för att främja nedrustningssträvandena men avvisade flera av de konkreta motionsförslagen. Däremot har vårt förslag i fjolårets motion angående en europeisk nedrustningskonferens blivit det viktigaste inslaget i det svenska agerandet inför och vid den europeiska säkerhetskonferensen i Madrid.

1980 var ett år av ökade storpolitiska motsättningar som medförde flera bakslag för ansträngningarna att begränsa kapprustningen. NATO-beslutet 12 december 1979 att producera och utplacera s. k. Europa-strategiska kärnvapen – som svar på Sovjets SS 20-missiler – har spelat en stor roll i den internationella debatten kring nedrustningsfrågorna. Den förhandlingsinvt som var kopplad till beslutet ledde till att USA och Sovjet i oktober inledde samtal i Genève om dessa medeldistansrobotar (Theater Nuclear Forces, TNF). Sovjets invasion av Afghanistan vid årsskiftet 1979-1980 har kraftigt stärkt de opinioner i väst som arbetar för ökade rustningar. President Carter drog tillbaka SALT 2-avtalet som låg hos senaten för ratificering och lät nya rustningsprojekt gå i gång. USA:s rustningskostnader har ökat kraftigt under året. Samtidigt har USA:s NATO-allierade uppmanats följa den gemensamma rekommendationen att öka försvarsutgifterna ärligen med reallt 3%. Frankrike har under året meddelat att en neutronbomb testats och att vapnet skall tillföras de franska kärnvapenstyrkorna.

Icke-spridningsfördraget (NPT) var i augusti föremål för en andra granskningskonferens som gav besked om stora motsättningar mellan u-länder och kärnvapenstater. Det var inte möjligt att enas om en slutdeklaration som skedde vid den första granskningskonferensen 1975.

Spänningen i Mellanöstern och kriget mellan Iran och Irak har ytterligare höjt den redan höga rustningsnivån i denna del av världen. Även andra u-landsregioner har under 1980 utmärkts av fortsatt snabb anskaffning av militär utrustning. Vidare har man anledning befara att USA under 1981 startar produktion i stor skala av en ny generation avancerade kemiska vapen. Det finns mot denna bakgrund ingen anledning att se alltför optimistiskt på möjligheterna att nå snabba framsteg på nedrustningsområdet under 1981. På försommaren 1982 samlas FN:s generalförsamling till en andra specialsession för nedrustningsfrågorna.

Nedrustningsarbetets inriktning

Framgångar och bakslag i nedrustningsförhandlingarna är ofta en reflex av de allmänpolitiska relationerna mellan stormaktsblocken. Trots att SALT 2 sakligt sett var ett för båda parter bra avtal omöjliggjordes ratificeringen genom Sovjets invasion av Afghanistan. Ökade internationella motsättningar försvagar det stöd nedrustningsarbetet har i den allmänna opinionen i väst.

En annan försvårande faktor under 1980-talet är att kapprustningen alltmer blir en fråga om vapensystemens kvalitet snarare än om kvantiteten. Det ökar problemen att kontrollera om avtalen följs och reser frågan vad som verkligen är de mest angelägna konkreta problemen att driva vid nedrustningsförhandlingarna. I en tid av snabba teknologiska förändringar är det inte tillräckligt att eftersträva kvantitativa begränsningar av rustningarna. Utöver försöken att sätta tak för speciella vapensystem måste ansträngningarna riktas mot avtal som utestänger militär aktivitet från vissa teknologiska eller geografiska områden. Erfarenheten visar också att det främst är på denna väg som framstegen gjorts (t.ex. icke-spridningsavtalet, havsbottenavtalet och förbudet mot biologiska vapen). Genom att tidigt identifiera en hotande militärteknologisk utveckling är möjligheterna större för att förhandla fram ett avtal på detta område än om man söker stoppa vapensystem som redan är klara och sedan stora resurser redan bundits vid speciella projekt. Tyvärr har nedrustningsförhandlingarna hittills alltför ofta legat steget efter den militärteknologiska utvecklingen.

Vidare står det klart att det i framtiden krävs dels mer av internationella kontrollorgan, dels en öppnare redovisning av de militära förberedelserna och avsikterna. En kraftigt pådrivande faktor i rustningskapplöpningen mellan NATO och Warszawapakten (WP) är fruktan att komma i underläge. Uppskattningarna av motsidans rustningar är ofta starkt överdrivna. I den politiska propagandan för ökade rustningar får den andra sidans militära kapacitet ofta proportioner utan förankring i verkligheten. Många i väst torde exempelvis vara okunniga om att NATO:s rustningar kraftigt överstiger WP-sidans, detta trots att Sovjets verkliga rustningsansträngningar tar i anspråk en väsentligt större andel av landets samlade ekonomiska och vetenskapliga resurser än vad som är fallet i USA. Bland expertisen talar man om en felmarginal på mellan 25 och 50% när det gäller västsidans beräkningar av Sovjets rustningsansträngningar. De systematiska felen i de västliga beräkningarna är alla i riktning mot alltför höga värden. Det är CIA:s uppskattningar av Sovjets militära förberedelser som utgör grundmaterialet för styrkejämförelserna.

Sverige har inom FN varit pådrivande när det gällt att göra realistiska jämförelser av olika länders militärutgifter. En beräkningsmetod har utarbetats som trots olika ekonomiska och sociala system gör en jämförelse

möjlig. Instrumentet för en realistisk och jämförbar uppskattning av rustningsnivån i olika länder finns därmed.

Båda stormaktsblocken skulle ha mycket att vinna på ökad insyn och öppnare redovisning. De s. k. förtroendeskapande åtgärder som tillämpas enligt Helsingforsdeklarationen är ett första steg i denna riktning. Genom att minska andra staters oro och fruktan ökar man den egna säkerheten.

Sveriges neutrala och alliansfria ställning och den erkänt höga tekniska och vetenskapliga nivån i vårt land kan utnyttjas bättre än vad som nu sker vid de ständigt expanderande internationella nedrustningsförhandlingarna. Våra förhandlare skulle bli effektivare om större resurser ställdes till deras förfogande i en mera omfattande basorganisation än den nuvarande. Trots att nedrustningssträvanden anges som en av hörnpelarna i vår säkerhetspolitik sker ingen långsiktig planering av verksamheten.

Sverige bör vid de internationella nedrustningsförhandlingarna verka energiskt för avtal som minskar efterfrågan på nya vapensystem och som gör tekniska och geografiska områden ointressanta ur militära aspekter. Den militära forskningen utgör nu ett större hot mot vår framtid än t. o. m. de enorma arsenalerna av massförstörelsevapen. Nedrustningsarbetet bör dessutom inriktas på att skapa ökad öppenhet och insyn för att minska den oro och fruktan som driver på kapprustningen. Ett nätverk av förtroendeskapande åtgärder torde vara det mest framkomliga sättet att närma sig detta mål. De svenska ansträngningarna att ta förhandlingsinitiativ på dessa områden måste ökas.

Europeiska nedrustningsfrågor

Under det senaste året har behovet av en genomtänkt svensk nedrustningspolitik med inriktning på Europa uppmärksamrats. Inför ESK-mötet i Madrid och med anledning av de svenska förslagen om en europeisk nedrustningskonferens har regeringen hos FOA och försvarsstaben beställt studier kring de europeiska nedrustningsproblemen. Dessa finansieras under 1980/81 över anslaget E 5 (utrikesdepartementet). I årets budgetproposition framgår inte hur finansieringen avses ske. Delvis torde dock medel via anslag till försvarsdepartementet komma att utnyttjas.

Det ökade intresset för europeiska nedrustningsfrågor skapar en mer direkt anknytning till den svenska säkerhetspolitiken i övrigt. Det framgår inte minst av försvarsutredningens betänkande SOU 1979:42, där dock inga slutsatser dras om vilken nedrustningspolitik som bör föras. För att de svenska nedrustningsinitiativen i Europa skall förberedas lika noggrant som andra centrala delar av vår säkerhetspolitik krävs därför en ingående utredning där utrikespolitiska och militära skäl sammanvägs till en enhet. En sådan utredning om den svenska nedrustningspolitikens inriktning avseende Europa bör snarast tillsättas, inte minst mot bakgrund av den aktivering av dessa frågor som krävs för att följa upp ESK-mötet i Madrid.

En kärnvapenfri zon i Norden

Ett kärnvapenfritt Europa är ett nedrustningsmål som det råder enighet om i den svenska riksdagen. Ett sådant mål kan uppnås stegvis. Alla möjligheter måste tas till vara för att nå även begränsade resultat på vägen dit. Det är naturligt att analysera vilka möjligheter att förbättra förutsättningarna för kärnvapenfrihet i Europa som kan skapas genom åtgärder i vårt eget närområde i Norden.

I de nordiska ländernas säkerhetspolitiska situation finns i dag motstridiga tendenser. Vissa krafter verkar som kan medföra att de nordiska länderna i framtiden löper risk att fjärras från varandra, t. ex. genom en tillspetsning av de bägge militärblockens intressekonflikter i nordområdet och haven därutån. En polarisering skulle kunna förstärkas om nya kärnvapen, såsom kryssningsrobotar, introduceras i Nordens närhet. Därigenom skulle den säkerhetspolitiska bilden för våra länder kunna ändras.

Samtidigt som tendenser kan skönjas till ökade spänningar finns det grundläggande gemensamma fredsintressen hos de nordiska länderna. Vi och våra nordiska grannar har valt olika säkerhetspolitiska lösningar. Ändå har de starka freds- och nedrustningssträvandena i våra länder kunnat ta sig uttryck i bl. a. ett samlat agerande i vissa nedrustningsfrågor. Framför allt manifesteras nedrustningsviljan av att inga kärnvapen finns utplacerade i något av nordiska länder kontrollerat territorium.

Det är utomordentligt angeläget att vi i de nordiska länderna tar fasta på och utvecklar de gemensamma nedrustningsintressen som vi har trots våra olika säkerhetspolitiska lösningar.

Frågan om kärnvapenfria zoner har fått ny aktualitet genom kraven i FN:s handlingsprogram för nedrustning.

Många olika arrangemang för att befästa kärnvapenfrihet har diskuterats genom åren. Undénplanen var härvidlag en föregångare som inte utgick från ett fixt definierat regionalt begrepp. Synen på zonens eller "klubbens" omfattning var mer flexibel. Den skulle kunna omfatta "flera eller färre stater". Kekkonenplanen är en annan form av kärnvapenfri zon för de nordiska länderna. Man har också i samband med den diskuterat de kärnvapen som är stationerade i Nordens närområde och som särskilt kan anses riktade mot de nordiska länderna.

Sverige har givit en principiell anslutning vid tanken på någon form av kärnvapenfri zon i Norden. Man har dock inte ansett att realistiska möjligheter förelegat att ta praktiska initiativ, bl. a. till följd av de nordiska ländernas starkt skiljaktiga säkerhetspolitiska arrangemang. En ny situation torde ha inträtt i detta avseende nyligen då den norska regeringen och Arbeiderpartiet uttalat sig till förmån för en nordisk kärnvapenfri zon. Det heter i Arbeiderpartiets programutkast: "Norge vil arbeide for en atomvåpenfri sone i nordisk område som en del av arbeidet for atomfrie soner i en større europeisk sammenheng." Den norske försvarsministern har i stor-

tinget understrukit att Norge härmed följer upp den förpliktelse man har påtagit sig i FN:s handlingsprogram för nedrustning och att arbetet för att skapa en kärnvapenfri zon i Norden måste starta med att man söker nya vägar. Man borde inte tidigt binda sig för detaljerade förslag, vilka sedermera skulle besökra förhandlingsmöjligheterna.

Det är enligt vår mening i detta läge viktigt att den svenska regeringen tar initiativ för att utröna vilken gemensam grund som finns mellan de nordiska länderna för att upprätta en bestående kärnvapenfri zon i Norden.

Det är nu för tidigt att precisera hur en eventuell sådan zon bör utformas, om den bör knyta an till den redan befintliga latinamerikanska Tlatelolcomodellen eller om andra vägar ter sig mer framkomliga. Den rapport om kärnvapenfria zoner som utarbetades vid nedrustningskonferensen i Genève 1975 och i vars författande Sverige deltog aktivt kan ge många uppslag. Syftet bör vara, som det också sagts i det norska regeringsuttalandet, att se arbetet för en kärnvapenfri zon i det nordiska området som en del av arbetet för atomfria zoner i ett större europeiskt sammanhang.

Vi vill mot denna bakgrund föreslå att regeringen tar kontakt med de övriga nordiska regeringarna för att diskutera vilka möjligheter som finns att åstadkomma en kärnvapenfri zon i Norden som ett led i arbetet för ett kärnvapenfritt Europa.

SIPRI

Stockholms internationella fredsforskningsinstitut, SIPRI, har under de senaste åren varit föremål för en utredning angående institutets arbete och organisation. Som ett resultat av denna utredning har nya stadgar för SIPRI fastställts av regeringen från den 1 juli 1980 och förutsättningar därigenom skapats för en aktivering och utökning av institutets forskning. I november 1980 flyttade SIPRI till nya lokaler som är avsevärt rymligare och bättre anpassade till institutets verksamhet. SIPRI:s styrelse bedömer det nu i konsekvens med denna förbättring av arbetsbetingelserna som önskvärt att under den närmaste femårsperioden genomföra en ungefärlig fördubbling av verksamhetens omfång. Detta skulle leda till en förstärkning av SIPRI:s forskarstab till 25–30 personer, dvs. det antal som ursprungligen förutsågs vid institutets tillkomst (SOU 1966:5). Enligt styrelsens uppfattning bör en avsevärd del av dessa ökade resurser avdelas till forskning rörande den europeiska säkerhetsproblematiken och mot en breddning av forskningsinriktningen, bl. a. i samhälls- och beteendevetenskaplig riktning. Dessutom anses det önskvärt att större resurser inriktas på en mer lättfattlig och allmänt spridd publicering av forskningsresultaten.

Det är mot denna bakgrund – och mot bakgrund av den internationella utvecklingen på rustningsområdet – förvånande att regeringen behandlat

SIPRI:s äskanden för 1981/82 så kallsinnigt. År 1980 innebar en nedskärning av SIPRI:s verksamhet i storleksordningen 10 %. De av regeringen föreslagna anslagen för nästa budgetår skulle leda till en ytterligare krympning av SIPRI.

SIPRI är i dag en i alla kretsar högt aktad oberoende forskningsinstitution. Dess publikationer speglar en betydelsefull roll som informationskälla och opinionsbildare i nedrustningsfrågor i ett mycket stort antal länder. SIPRI har lyckats i sitt arbete att motverka supermakternas och militärblockens dominans när det gäller forskning och informationsspridning i frågor som är centrala för de internationella nedrustningsförhandlingarna.

Vi finner det angeläget att SIPRI:s verksamhet kan byggas ut och ser med speciellt intresse på den planerade forskningen rörande europeiska säkerhetsproblem och en bredare och lättillgänglig redovisning av forskningsresultaten. Därför föreslår vi att 1 milj. kr. anslås till SIPRI utöver vad regeringen föreslagit under E 4 (utrikesdepartementet).

Information om internationell nedrustning

Det behövs en folklig mobilisering mot rustningsvanvettet. Människors oro och fredslängtan formas till ett mäktigt och konkret krav på besinning, nedrustning, fred och solidaritet.

Ett brett och aktivt folkligt engagemang i nedrustningsfrågorna är en viktig förutsättning för effektiva svenska insatser vid de internationella nedrustningsförhandlingarna. Våra stora folkrörelser och andra ideella organisationer kan inom vårt land och internationellt göra betydelsefulla insatser i ett sådant informationsarbete. För att stödja en sådan verksamhet krävs en bättre samordning av den allmänna utrikespolitiska informationsverksamheten med särskild inriktning på nedrustningsproblematiken.

Även om några av de organisationer som engagerat sig i informationsarbetet kring nedrustningsfrågorna erhåller visst statsstöd via UD-anslaget E 3, är denna verksamhet av synnerligen blygsam omfattning. En breddning av informationen förutsätter att de stora folkrörelserna deltar. De fackliga organisationerna, de politiska partierna, kooperationen, de religiösa samfundet och de till dessa knutna studieförbunden bör stimuleras att ägna nedrustningsfrågorna större intresse.

Vi upplever i dag inom folkrörelserna ett växande engagemang i fredsfrågan. Det var länge sedan nedrustningsproblematiken tilldrog sig så stort intresse som nu. Detta ökade engagemang och intresse bör mötas med ökade informationsinsatser från samhällets sida.

Omfattningen av det statliga organisationsstödet i dessa frågor bör stegvis byggas upp till ett belopp motsvarande 1⁰/₀₀ av militärutgifterna. Ett särskilt anslag bör i detta syfte föras upp på UD:s huvudtitel, förslagsvis benämnt *Bidrag till information om internationell nedrustning*.

benämnt *Bidrag till information om internationell nedrustning*.

För att få en effektiv användning av informationsresurserna inom folk-rörelserna krävs en god planering av kampanjer och andra aktiviteter. Det kan därför vara rimligt att steget mot ett promilleanslag tas i etapper under två eller tre budgetår. Vi föreslår att 4 milj. kr. avsätts för detta ändamål under budgetåret 1981/82.

Hemställen

Med hänvisning till vad som anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående inriktningen av de svenska insatserna vid de internationella nedrustningsförhandlingarna,
2. att riksdagen hos regeringen begär en utredning av den svenska nedrustningspolitiken avseende Europa,
3. att riksdagen begär att regeringen tar initiativ till överläggningar kring frågan om en kärnvapenfri zon i Norden som ett led i arbetet för ett kärnvapenfritt Europa,
4. att riksdagen till *Bidrag till Stockholms internationella fredsforskningsinstitut* (E 4, utrikesdepartementet) för budgetåret 1981/82 anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 1 000 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 11 213 000 kr.,
5. att riksdagen till *Bidrag till information om internationell nedrustning* (utrikesdepartementet) för budgetåret 1981/82 anvisar ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.

Stockholm den 27 januari 1981

OLOF PALME (s)

CURT BOSTRÖM (s)

INGVAR CARLSSON (s)

HANS GUSTAFSSON (s)

LILLY HANSSON (s)

LENA HJELM-WALLÉN (s)

PAUL JANSSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)

OLLE WESTBERG (s)

i Hofors

MAJ-LIS LANDBERG (s)

ESSEN LINDAHL (s)

LISA MATTSON (s)

THAGE PETERSON (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

INGVAR SVANBERG (s)

LARS ULANDER (s)

VALTER KRISTENSON (s)